

N:o 67.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm; gifven Stockholms slott den 20 mars 1902.

Under åberopande af bifogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för denna dag, vill Kongl. Maj:t, med anledning af en af Hans Kongl. Höghet Kronprinsen gjord framställning, härmed föreslå Riksdagen att för sin del förklara, att hinder icke möter för försäljning af fastigheten n:o 1 efter 1810 års nummerordning i kvarteret Lejonet i Stockholm, under vilkor *dels* att en af Kongl. Maj:t, på föredragning af chefen för finansdepartementet, utsedd person skall ega deltaga i förvaltningen af de genom försäljningen inflytande medlen, *dels ock* att, derest för köpeskillingen förvärfvas annan eller andra fastigheter, statsmedel icke få användas till reparation eller underhåll af desamma eller till andra utgifter för dem.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse väl bevågen.

OSCAR.

Hans Wachtmeister.

*Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars
1902.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern friherre VON OTTER,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: herr VON KRUSENSTJERNA,
 grefve WACHTMEISTER,
 CLAËSON,
 CRUSEBJÖRN,
 ODELBERG,
 HUSBERG,
 PALANDER,
 HAMMARSKJÖLD,
 WESTRING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet grefve Wachtmeister anförde:
I en af riksmarskalksmbetet med underdånig skrifvelse den 4 inne-
varande månad öfverlemnad och förordad framställning har Hans Kongl.
Höghet Kronprinsen i underdånighet anhållit om förklarande, att hinder från
Eders Kongl. Maj:ts och kronans sida icke mötte för försäljning på angifna
vilkor af fastigheten n:o 1 efter 1810 års nummerordning (n:o 7 efter den
förut gällande) i kvarteret Lejonet i Stockholm (Hans Kongl. Höghet Arf-
furstens palats).

I sistberörda framställning har till en början erinrats, hurusom Prinsessan
Sophia Albertina genom förordnande den 17 mars 1783 förklarar sig efter

sin död skänka och tillägga Hertig Carl Gustaf af Småland, Konung Gustaf III:s andre son, ofvannämnda af Prinsessan enligt köpebref den 24 förutgångne februari af grosshandlaren Henric Wilhelm Peill inköpta fastighet med följande vilkor:

“1:o. Skall denna egendom, som Vi förbehålla oss att uti Vår lifstid bebo och nyttja, efter Vår död aldrig gå uti arf, utan tillfalla Hans Kongl. Höghet Hertig Carl Gustaf af Småland och efter honom den äldsta af dess manliga arfvingar, och så vidare man efter man, utan att af någon få till mer eller mindre del söndras eller abalieneras, eller af mera än en på samma tid egas.

2:o. Skulle Hans Kongl. Höghet dö utan manliga arfvingar eller ock de med döden afgå, tillfaller denna egendom den äldsta Sveriges Rikes Arffurste, som näst efter Kronprinsen eger rätt till kronan; och der så händer, att den äldste Sveriges Rikes Arffurste, som detta hus innehafver, skulle genom Kronprinsens dödliga frånfälle träda i dess rätt, då gånge detta hus till den Sveriges Rikes Arffurste, som näst efter Kronprinsen eger rätt till tronen.

3:o. Är i riket ingen Arffurste, tillfaller egendomen den äldsta Kongl. Prinsessan af Hans Kongl. Höghet Hertigens af Småland efterkommande, så länge hon inom riket oförmäld lefver; är ingen Kongl. Prinsessa efter Hans Kongl. Höghet, så tillfaller egendomen med sistnämnda vilkor den äldsta Kongl. Prinsessan; är ingen Kongl. Prinsessa, så tillfaller den Kongl. Maj:t och kronan, till dess riket hugnas med någon Arffurste eller Kongl. Prinsessa, då härmed, på sätt ofvan oförmäldt är, förhålles.

4:o. Alla möbler, som Vi af egna medel köpa och uti detta hus finnas, äro dock härunder icke begripne, undantagande spisar, kakelugnar, som ej, utan att skada rummen, kunna borttagas, och hvilka alltid böra vara huset följaktige.

5:o. Skulle Vi med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd träda uti gifte, och af sådan anledning blifva utrikes vistande, då förbehålle Vi oss, att af Kongl. Maj:t och kronan undfå ersättning för Vår till detta hus utgifne köpeskilling fyratiotusen Rdr specie; i hvilken händelse Vi derefter med samma hus ingen befattning ega.

6:o. Emot det att Vi på det kraftigaste utfästa oss detta kontrakt oryggeligen hålla, lärer Kongl. Maj:t nådigst täckas besörja, att den ämnade tillbyggnaden vid detta hus varder efter den af Kongl. Maj:t i nåder fastställda ritning uppå Kongl. Maj:ts och kronans bekostnad med görligaste första verkställd, så att Vi ju förr dess hellre må komma att bo bekvämligt och väl.

7:o. Äfvenledes lärer Kongl. Maj:t i nåder anslå en viss summa till denna egendoms underhållande.“

Detta förordnande blef samma dag af Konung Gustaf III stadfästadt med den förklaring "att emot ofvannämnda vilkor, dem vår kärälskeliga syster Hennes Kongl. Höghet Sophia Albertina lofvat och utfäst, hafve Vi häri-genom velat å Våre och kronans vägnar bifalla hvad Hennes Kongl. Höghet uti 5:te, 6:te och 7:de punkterna af detta kontrakt sig förbehållit, så att, om Hennes Kongl. Höghet skulle med Vårt nådiga tillstånd träda uti gifte och af sådan anledning blifver utrikes vistande, Hennes Kongl. Höghet då har att af Oss och kronan undfå ersättning för den till detta hus utgifna köpeskilling, fyratiotusen r:daler specie, i hvilken händelse Hennes Kongl. Höghet då med samma hus ingen vidare befattning eger, hvarjemte Vi vele besörja, att den ämnade tillbyggnaden, enligt den af Oss i nåder fastställda ritning, varder med görligaste första uppå Vår och kronans bekostnad verkställd. Och anslå Vi till denna egendoms underhållande och reparerande en summa af ett tusen r:daler specie årligen, hvilka penningar dock (icke) från statskontoret förr få uttagas, än huset tarfvar reparation, då derför af vederbörande behörig räkning göres, på sätt som med Våra öfriga byggnader förhålles."

Efter Prinsessan Sophia Albertinas den 17 mars 1829 timade frånfälle öfverlemnade exekutorerne af Prinsessans testamente i original till Kongl. Maj:t ofvannämnda förordnande, hvarefter Kongl. Maj:t, jemte förklarande att dispositionen om Prinsessans palats komme att tjena till efterrättelse, den 18 juli 1829 till kammarkollegium öfverlemnade berörda originaldokument till förvarande.

Rörande palatsets senare öden erinras i förevarande skrifvelse, hurusom vid Prinsessan Sophia Albertinas död besittningsrätten till palatset, i enlighet med förordnandet, öfvergick till Kronprinsen Oscars (sedermera Konung Oscar I) äldste son, Hertigen af Skåne Carl Ludvig Eugène (sedermera Konung Carl XV), hvilken innehade detsamma till den 8 mars 1844, då han, i och med Konung Carl XIV Johans frånfälle, blef kronprins. Palatsets andre innehafvare blef då Konung Oscar I:s andre son, Hertigen af Upland Frans Gustaf Oscar, hvilken innehade det till sin den 24 september 1852 inträffade död. Under den korta tidrymden från den 24 september 1852 till den 14 december samma år innehades palatset af dåvarande Hertigen af Östergötland Oscar Fredrik, men då sistnämnda dag Kronprinsen Carls son, Hertigen af Södermanland Carl Oscar Wilhelm Fredrik föddes, blef denne palatsets innehafvare till sin den 13 mars 1854 timade död.

Under de tjugufem år, som då förflutit från Prinsessan Sophia Albertinas frånfälle, hade palatset sålunda haft fyra olika innehafvare, af hvilka emellertid icke någon der inflyttat och i egentlig mening tagit det i besittning. Den förste innehafvaren var 3 år gammal, då han tillträdde egendomen, och icke

fylda 18 år, då han såsom blifven kronprins fick frånträda den. Hertigen af Upland var ej fylda 17 år, då han blef palatsets innehafvare, och han dog ogift vid 25 års ålder utan att hafva inflyttat der. Den tredje innehafvaren hade palatset endast några veckor, och den fjerde dog i sitt andra lefnadsår.

Först efter det Eders Maj:t den 13 mars 1854 för andra gången blifvit palatsets innehafvare och sedan detsamma af Eders Maj:t med stora kostnader, utöfver det af staten beviljade anslag, iståndsatts och ordnats, hade palatset från och med år 1857 kommit till användning i enlighet med stiftarinnans afsigt. Under något mer än femton år beboddes palatset derefter af Eders Maj:t i egenskap af dess innehafvare. Vid Eders Maj:ts tronbestigning den 18 september 1872 blef dåvarande Hertigen af Gotland Oscar Carl August palatsets innehafvare, och skulle han den 11 november 1882 vid Hertigens af Skåne Oscar Fredrik Wilhelm Olaf Gustaf Adolfs födelse hafva afträtt det till denne, derest icke dessförinnan den 15 september samma år ett familjefördrag afslutits, genom hvilket bestämdes, att den arffurste, som redan blifvit eller blefve laglig innehafvare af palatset, icke under sin lifstid skulle kunna, utan eget medgifvande, derifrån rubbas, så länge han fortföre att vara arffurste, i annat fall än om han efter successionsordning blefve kronprins eller konung i Sverige. Då emellertid Hertigen af Gotland, efter afslutandet af sitt äktenskap den 15 mars 1888, frånträdde titlarne Kongl. Höghet, Arffurste och Hertig af Gotland samt för sig och efterkommande afsade sig alla de företrädesrättigheter i öfrigt, han såsom medlem af det kongl. huset dittills åtnjutit, måste han i och med detsamma äfven frånträda palatset, hvilket då tillföll Hans Kongl. Höghet Kronprinsens äldste son, Hertigen af Skåne, hvilken fortfarande innehade det. Under den tid af snart trettio år, som förflutit efter Eders Maj:ts tronbestigning, hade palatset icke bebotts af sin innehafvare. Hertigen af Gotland hade varit 13 år gammal, då han tillträdde det, och den nuvarande innehafvaren endast 6 år. Efter det Eders Maj:t tagit sin bostad å Stockholms slott, hade vissa af palatsets lägenheter tidtals varit upplåtna åt hofembetsmän och hofbetjening, intill dess först år 1889 en våning och sedan år 1897 ytterligare en våning mot hyra upplätos åt Hertigarne af Vestergötland och Nerike. Genom den hyra, som ansetts kunna betingas för de uthyrda lägenheterna, hade palatsets innehafvare erhållit en årlig inkomst, som emellertid icke uppgått till mer än omkring en procent å palatsets taxeringsvärde, 600,000 kronor.

Till stöd för den gjorda framställningen har vidare anförts följande.

Af den lemnade redogörelsen för palatsets öden under den gångna tiden syntes tydligt framgå, att palatset endast i mycket ringa grad kommit att motsvara hvad stiftarinnan dermed afsett. Afven om detta kunde sägas till

någon del hafva berott på tillfälliga omständigheter, syntes det dock i väsentlig grad vara beroende på med stiftelsens natur oskiljaktigt förenade förhållanden. Genom ofvanberörda familjefördrag af den 15 september 1882 hade visserligen något mera trygghet i besittningsrätten vunnits för innehafvaren, men möjligheten för ett hastigt frånträdande kvarstode likväl. Äfven om besittningsrätten vore mindre oviss än för närvarande, syntes det vara en ganska tvifvelaktig förmån att tillträda ett palats, innehållande mer än 100 rum och kök utan något slag af möbler eller inventarier. En fullständig uppsättning af möbler m. m. kräfde ett ganska afsevärdt kapitalutlägg, och palatsets hela inredning förutsatte och nästan nödvändiggjorde en hofhållning så dyrbar, att den kräfde anslag, vida större än de, som nu vore för någon prins af det kongl. huset å riksstatens första hufvudtitel uppförda. Det syntes endast vara i det fall, då innehafvaren vore en till myndig ålder kommen gift prins med en större enskild förmögenhet, som han kunde draga full nytta af palatset. Väl vore det sant, att, liksom nu, delar af palatset kunde uthyras, men då det ur alla synpunkter syntes vara mindre lämpligt, att sådan uthyrning egde rum annat än till medlemmar af det kongl. huset, kunde gifvetvis hyran ej gerna sättas annat än jembörelsevis låg, hvartill komme, att det ju ingalunda vore säkert, att vid hvarje tillfälle funnes medlem af konungahuset, som kunde och ville hyra bostad i palatset, äfvensom att stora och värdefulla delar af palatset icke alls lämpade sig till dylika bostäder.

Att åstadkomma en förändring i de nuvarande förhållandena syntes således icke kunna anses annat än högligen önskvärdt, ej blott för den nuvarande, men äfven för blifvande innehafvare af palatset. Genom fastighetens försäljning och den inflytande köpeskillingens placering helt och hållet eller delvis i annan eller andra stadsfastigheter eller i räntebärande papper skulle åt innehafvaren kunna beredas en icke obetydlig årlig afkastning, och om så ansåges lämpligt, borde det ej vara svårt att för en jembörelsevis mindre del af köpeskillingen anskaffa en fastighet, som inrymde en efter förhållandena afpassad furstlig bostad. I stället för att nu en minderårig innehafvare hade så godt som ingen inkomst af den värdefulla fastigheten, skulle då under minderårighetstiden genom besparing af större delen af afkastningen kunna bildas ett nytt kapital, och i stället för att nu den, som ville taga palatset i besittning, komme i ofvan påpekade ekonomiska svårigheter, skulle något sådant ju då långt ifrån blifva förhållandet. Äfven den, som endast en kortare tid finge innehafva besittningsrätten, skulle ju komma i åtnjutande af en verklig förmån, hvilket nu knappast kunde sägas vara förhållandet. En försäljning af palatset och köpeskillingens användning så, som ofvan nämnts, skulle väl ej heller kunna med fog sägas stå i strid med stiftarinnans afsigt, hvilken måste

anses hafva varit att åt en medlem af konungahuset bereda en särskild förmån.

Det fastigheten senast påförda taxeringsvärde vore, såsom ofvan nämnts, 600,000 kronor, men med kännedom om de pris, som på senare åren betingats för centralt belägna fastigheter i Stockholm, vore det utan vidare klart, att fastigheten i sjelfva verket hade ett vida högre värde. För att erhålla en tillförlitlig grund för bedömande af detta värde hade stadsingeniören i Stockholm Herman Ygberg anmodats verkställa en beräkning af försäljningsvärdet af egendomen, och hade denne dervid i afgifvet utlåtande uppskattat egendomens försäljningsvärde till 1,884,600 kronor. Icke obetydligt högre vore dock ett å fastigheten afgifvet köpeanbud, hvilket uppginge till 2,250,000 kronor och som dessutom genom de erbjudna betalningsvilkoren och den derigenom uppkommande räntevinsten kunde anses icke oväsentligt högre. Sistnämnda belopp öfverstege det af den sakkunniga auktoriteten beräknade försäljningsvärdet så väsentligt, att det syntes ligga utom all sannolikhet, att på något annat sätt skulle kunna betingas ett högre belopp vare sig nu eller inom den närmaste framtiden. Med ofvan angifna åsigter om det ringa gagn, stiftelsen för närvarande medförde, hade Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, i egenskap af förmyndare för palatsets nuvarande innehafvare, efter af Eders Maj:t personligen erhållet tillstånd och efter det samtliga medlemmar af det kongl. huset, som kunde komma i besittning af palatset för sig och efterkommande, medgifvit, att den dem under vissa förhållanden tillförsäkrade besittningsrätten icke måtte utgöra hinder för fastighetens försäljande, träffat aftal om palatsets försäljning mot ofvannämnda köpeskillning af 2,250,000 kronor, med förbindelse för Hans Kongl. Höghet Kronprinsen såsom säljare att ofördröjligen vidtaga erforderliga åtgärder för anskaffande af bifall till försäljningen från de personer och myndigheter, hvilkas medgifvande för aftalets giltighet fordrades. Köparen hade å sin sida förbundit sig att, derest han icke inskränkte sig till att restaurera den nuvarande byggnaden, i stället uppföra en ny monumental sådan, fullt värdig det framstående läget.

Innan underdånig framställning till Eders Kongl. Maj:t gjordes om bifall till försäljningen äfvensom derom att de af Prinsessan Sophia Albertina gifna bestämmelser rörande dispositionsrätten till palatset måtte blifva gällande i fråga om den inflytande köpeskillningen och derefter å den eller de fasta egendomar, som medelst densamma i sinom tid kunde varda förvärfvade, syntes det emellertid med hänsyn till den i Prinsessan Sophia Albertinas förordnande förekommande bestämmelsen derom, att palatset under vissa förhållanden kunde tillfalla Kongl. Maj:t och kronan, nödvändigt att jemväl först söka erhålla ett förklarande, att från Eders Kongl. Maj:ts och kronans sida hinder icke mötte för den ifrågasatta försäljningen och hvad dermed egde sammanhang.

Beträffande de vilkor, som kunde komma att stadgas vid ett eventuellt bifall till den nu ifrågavarande försäljningen, syntes dessa böra i främsta rummet afse sättet för köpeskillingens placering med föreskrift tillika att, derest annan eller andra fastigheter skulle komma att inköpas, sådant icke finge ske utan föregående inhemtande af Eders Kongl. Maj:ts bifall, äfvensom, med hänsyn till storleken af köpeskillingen och den omständigheten att Kongl. Maj:t och kronan kunde komma att åtminstone till en tid innehafva stiftelsen, att förvaltningen af medlen uppdroges åt särskildt utsedde personer, exempelvis två, förordnade af Eders Kongl. Maj:t, deraf den ene på finansdepartementets och den andre på riksmarskalksambetets föredragning, samt en, utsedd af stiftelsens innehafvare eller dennes målsman.

Ifrågavarande ärende, som afser ändring i bestämmelserna i en testamenterisk stiftelse, är följaktligen af sådan beskaffenhet, att den slutliga pröfningen af den gjorda framställningen tillkommer Eders Kongl. Maj:t i högsta domstolen. Då emellertid, efter det Prinsessan Sophia Albertina år 1783 med egna medel inköpt den nuvarande tomten n:o 1 i kvarteret Lejonet med derå då beflutlig åbyggnad, en väsentlig tillbyggnad af huset bekostats af statsmedel och dylika medel äfven anvisats till husets underhåll, allt under vilkor att "kontraktet" å stiftarinnans sida hölles, hvartill kommer, att i detta stadgas, att egendomen under vissa förhållanden kan för en tid tillfalla Kongl. Maj:t och kronan, är uppenbart, att ändring i stiftelsens bestämmelser icke kan ega rum, med mindre ett förklarande från Eders Kongl. Maj:ts och kronans sida föreligger, att hinder därför icke möter.

Det bör erinras, att högsta domstolen, då densamma till pröfning förehäft frågor om försäljning af fideikommissfastighet, med hvilket slag af frågor den nu uppkomna närmast är att likställa, plägar meddela sådana bestämmelser, som ansetts erforderliga för tryggande af vederbörande stiftelses intresse och bestånd. Sålunda har högsta domstolen naturligen i första rummet pröfvat antagligheten af gjordt köpebud samt meddelat föreskrift, huruvida den fastighet, till hvars försäljning tillstånd meddelats, skolat utbytas mot annan eller huruvida, der sådant blifvit begärddt, hela eller någon del af köpeskillingen fått förvaltas såsom ett fideikommisskapital. Såsom exempel må anföras, att, då Eders Kongl. Maj:t genom utslag den 14 oktober 1898 medgaf försäljning till visst angifvet pris och på vissa andra angifna vilkor af en fideikommissfastighet i Stockholm, Eders Kongl. Maj:t i sammanhang dermed förordnade, att köpeskillingen skulle användas till inköp för fideikommissets räkning af annan fastighet i Stockholm, för hvilket ändamål fideikommissets innehafvare hade att, så snart tillfälle yppade sig till förvärfvande af dylik fastighet, till Eders Kongl. Maj:t inkomma med framställning i ämnet, hvarefter Eders

Kongl. Maj:t ville derutinnan vidare förordna, samt att köpeskillingen från köparen skulle mottagas af två gode män, som Svea hofrätt hade att på anmälan förordna, och af dem tills vidare förvaltas sålunda, att medlen utlånades mot fullgod säkerhet och att denna deponerades hos Sveriges riksbank eller annat penningverk, hvars reglemente blifvit af Eders Kongl. Maj:t fastställt, med rättighet för fideikommissets innehafvare att disponera den å kapitalet utfallande behållna ränta.

Då det med den ifrågavarande stiftelsen åsyftade målet att bereda en af det Kongl. Husets medlemmar en förbättrad ekonomisk ställning icke kan annat än i väsentligt ökad grad vinnas genom en förändrad och mera fruktbringande disposition af det betydliga kapital, som för närvarande är bundet i den egendom, som utgör föremål för stiftelsen, och genom den behandling, som ärendet har att undergå i högsta domstolen, betryggande garanti vinnes för att stiftelsens intressen icke i någon mån komma att äfventyras genom försäljningen, likasom äfven Eders Kongl. Maj:ts och kronans eventuella rätt varder behörigen förvarad, synes mig intet vara att erinra mot meddelandet af det begärda förklarandet från Eders Kongl. Maj:ts och kronans sida. Såsom vilkor härför torde emellertid böra stadgas, *dels* att en af Eders Kongl. Maj:t på föredragning af chefen för finansdepartementet förordnad person skall ega deltaga i förvaltningen af de genom försäljningen inflytande medlen, *dels ock* att, derest för köpeskillingen förvärfvas annan eller andra fastigheter, statsmedel icke få användas till reparation eller underhåll af desamma eller till andra utgifter för dem.

I hvad mån de under riksstatens första hufvudtitel uppförda anslagen till polis-, lys- och renhållning vid kongl. slottet och Arfprinsens palats, till reparationer å Stockholms slott med flera för de kongl. hofven upplåtna byggnader och till brandväsendet och yttre lyshållningen vid kongl. slottet och Arfprinsens palats kunna komma att röna inverkan af den ifrågasatta försäljningen, torde få bero på särskild utredning och pröfning, sedan försäljningen kommit till stånd.

Jag hemställer således i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen att för sin del förklara, att hinder icke möter för försäljning af fastigheten n:o 1 efter 1810 års nummerordning i kvarteret Lejonet i Stockholm, under vilkor *dels* att en af Eders Kongl. Maj:t, på föredragning af chefen för finansdepartementet, utsedd person skall ega deltaga i förvaltningen af de genom försäljningen inflytande medlen, *dels ock* att, derest för köpeskillingen förvärfvas annan eller andra fastigheter, statsmedel icke få användas till reparation eller underhåll af desamma eller till andra utgifter för dem.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt, deri statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilagan litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Sven Köhler.
